

Filozof Çocuk

Rabia Erol¹

Öz

Makale Türü
Eser İncelemesi

Başvuru Tarihi
31.12.2022

Kabul Tarihi
03.01.2023

DOI

Felsefe ve çocuk üzerine düşünmeye yönelten eser, ebeveynler ve sorgulama ihtiyacı duyan tüm bireyler için kılavuz niteliği taşımaktadır. Eser felsefi benlik, felsefi duygusallık, ölüm, gerçeklik ve kimlik: metafizik hakkında düşünme, bilgi ve inanç: epistemoloji hakkında düşünme, ahlak ve yaşam şekli: etik değerler hakkında düşünme, sanat ve güzellik: estetik hakkında düşünme ve çocuklarımız için ne isteriz isimli yedi başlıkta düşünmenin doğasını sorgular, felsefenin alt dallarına ilişkin sorgulama önerilerinde bulunur ve düşünmenin heyecanlı ve sancılı yolculuğunda çocukların bitmek bilmeyen sorularına eşlik etmenin yollarını sunar. Dünyanın karmaşıklığı ve belirsizliği içindeki çocuklara düşünmeleri için ortam yaratmanın başarılı bir araştırmacı olmaları fırsatı sunması bakımından değerli olduğu belirtilir. İnsanın yıllardır sorduğu soruları bağlam içinde ele almanın düşünendeki çıktılarından bahseden yazar, sorgulamanın dönüştürücü gücüne vurgu yaparak anlamlı, özgür ve tutarlı bir hayatın varlığını bir yaşam biçimi olarak gördüğü felsefeye bağlamıştır. Yazarın kendi sınıf deneyimlerine de yer vermesi yetişkinlerin çocuklarla birlikte yapacağı düşünme pratikleri için de örnek teşkil etmektedir.

Anahtar kelimeler: felsefe, çocuk, düşünme

Atıf için: Erol, R. (2023). Filozof Çocuk. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 155-162.

¹Sorumlu Yazar: Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, E-posta:rabia_erol21@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4585-4232>

The Philosophical Child

Rabia Erol²

Abstract

Article Type

Book Review

Application Date

2022-12-31

Acceptance Date

2023-01-03

DOI

The book, which encourages reflection on philosophy and children, is a guide for parents and all individuals in need of questioning. Under the seven headings of philosophical self, philosophical emotionality, death, reality and identity: thinking about metaphysics, knowledge and belief: thinking about epistemology, morality and way of life: thinking about ethics, art and beauty: thinking about aesthetics, and what we want for our children, the book questions the nature of thinking, offers suggestions for inquiry into the sub-branches of philosophy, and offers ways to accompany children's endless questions on the exciting and painful journey of thinking. It is argued that creating an environment for children to think amidst the complexity and uncertainty of the world is valuable as it provides them with the opportunity to become successful researchers. Talking about the intellectual outcomes of addressing the questions that humanity has been asking for years in context, the author emphasizes the transformative power of questioning and links the existence of a meaningful, free and coherent life to philosophy, which he sees as a way of life. The author's inclusion of his own classroom experiences also sets an example for thinking practices that adults can do together with children.

Keywords: philosophy, child, thinking

For Reference: Erol, R. (2023). Filozof Çocuk. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 155-162.

²Corresponding Author: Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, E-posta:rabia_erol21@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4585-4232>

*Sorgulanmamış bir hayat, yaşanmaya değer değildir.
Sokrates*

İnsanlığı dünden bugüne getirmiş olan aldığı nefes kadar düşünebilme yetisidir. Düşünme heyecanlı, eğlenceli ve dinamik olduğu kadar derin, yorucu ve en nihayetinde insan aklı ile sınırlı bir eylemdir. İnsanı diğer türlerden farklı kılan ve insanla özdeşleşmiş olan bu bilişsel beceri Harari (2016)'ye göre homo sapiensi yüzyıllar önce yeryüzünde yaşamış altı farklı insan türünden ayıran ve modern insan olarak günümüze ulaşmasını sağlayan beceridir. Zihnin doğal bir işlemi olan düşünme (Güneş, 2012) parmak izi kadar özeldir. Dewey (2022)'e göre, nasıl ki hiç kimse bir başkasına nefes alması gerektiğini söyleyemezse nasıl düşünmesi gerektiğini de söyleyemez. İnsan yaratılışı ile aynı zamana dayanan düşünme yetisi (Başarer, 2021) soyut ve kümülatif bir yapı oluşturarak zamanla felsefeyi doğurmuştur. Bu durumsal analizler, felsefi düşünmenin bir araç olarak insanın kendisini ve dünyayı tanıması, anlaması ve bu doğrultuda yaşamına yön vermesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

“Düşünme kimin içindir veya kim nasıl düşünmelidir?” sorusuna karşılık herkes kendini, dünyayı ve yaşamı anlaması için düşünmesi gerekir. Bunun için çocukların anlayabileceği bir disiplin olması noktasında sorgulanmasına neden olmuştur. Felsefenin sorduğu “akıl nedir”, “gerçek nedir” gibi soruların çocuklar için büyük sorular olduğu düşünülmüş ve felsefe yetişkin uğraşısı olarak görülmüştür. Lone ve Burroughs (2023)'a göre çocuk, yetişkin bireylerin üzerini dolduracağı bir tabula rasa değil; soru sorma, tartışma ve felsefi keşif yolculuğunda beraber yürüyebileceğimiz bireylerdir. Lone ve Burroughs gibi düşünen felsefeciler (Matthew Lipman, Ann Sharp, Gareth Matthews vd.) çocukla felsefenin akıl yürütme becerileri için gerekli olduğu öngörüsüyle P4C (çocuklar için felsefe) yaklaşımlarını geliştirmişlerdir. Bu yaklaşımların öncülerinden Matthew Lipman ve Gareth Matthews kitabın yazarı Jana Mohr Lone'un danışmanlığını yapmıştır.

Çocuklar için felsefe yaklaşımı kapsamında Jana Mohr Lone tarafından kaleme alınan Filozof çocuk kitabı (The Philosophical Child) 2021 yılında Gülsün Arıkan tarafından Türkçeye çevrilmiştir. “Filozof çocuk kitabı neyi anlatmak ister?” sorusuna bağlı olarak kitapta anlatılanların anlamı sorgulandığında kitap, çocukların bitmek bilmeyen sorularına ebeveynlerin nasıl eşlik edecekleri noktasında bir kılavuz niteliği taşımaktadır. Var oluşu itibarıyla sorularla kol kola büyüyen çocukların kendi anlam dünyalarını oluşturabilmeleri için yetişkinlere düşen görevin çocukların sorularına dahil olmak ve onlarla birlikte düşünmek olduğu vurgulanan kitapta felsefenin birçok sorusuna ilişkin düşünme örnekleri ve bu düşünme örneklerinin çocuklar için muhtemel çıktılardan bahseder. Anlatım dili açısından açık, sade ve anlaşılır bir dile sahip olan kitap, felsefi düşünüş ve sorgulamalara ilişkin örnekler içermesi, film ve düşünme etkinliği önerileri sunması bakımından günlük yaşamla ilişkili yönü de bulunmaktadır.

Filozof çocuk kitabı kapsam olarak yedi ana temadan oluşmaktadır. Bu temalara göz atıldığında sırasıyla; felsefi benlik, felsefi duygusallık, ölüm, gerçeklik ve kimlik; metafizik hakkında düşünme, bilgi ve inanç; epistemoloji hakkında düşünme, ahlak ve yaşam şekli: etik değerler hakkında düşünme, sanat ve güzellik: estetik hakkında düşünme ve çocuklarımız için ne isteriz? Temalarından oluşmaktadır.

Kitabın ilk bölümü felsefi benlik, çocukta felsefi düşünmenin yetişkinler tarafından ciddiye alınmadığı ve göz ardı edildiğinden bahsetmektedir. Çocukların sürekli soruları olduğu ve yetişkinlerin bu sorulara ilgisiz kaldığından bahseden yazar, felsefi benliğin gelişmesi için bu soruların yanıtı bırakılmaması ve çocukların daha fazla soru sormaya teşvik edilmesi gerektiğinin altını çizer. Bu noktada çocuğun anlamlandırma ihtiyacı gereği çocuğu düşünmeye sevk edecek felsefi sorular, felsefi benliğin başlangıcıdır. İnsanın düşünme yeteneği ile tüm düşünce, söylem ve eylemlerinin farkında olması ise felsefi benliğin kendisidir. Dolayısıyla çocuğun felsefi benliğini beslemek, felsefi meraklarını ciddiye almak ve düşünmelerine yardım etmekle mümkündür. Yazar çocuğun düşünme yolculuğuna ve felsefi sorularına eşlik etmek için felsefe bilmeye değil felsefi duyarlılığa sahip olmaya ihtiyaç olduğunu söyler ve bunu şu cümlelerle ifade eder: “Eğitilmiş bir filozof olmama rağmen, çocuklarla felsefi sohbetler yaparken uzman rolü takınmam. Aslında felsefeyi çok fazla bilmek ayağımıza dolanabilir çünkü çocuklarla konuşurken kendi felsefi birikiminizi bir kenara bırakmak zorundasınız. Çocukların felsefi keşiflerini genellikle felsefenin tarihini ve entelektüel karmaşasını takdir etmediği doğrudur. Yani bir çocuk kendi kimliğinin merkezinde ne olduğunu anlamaya çalışırken, John Locke’ın kişisel kimlik hakkında ne düşündüğünü umursamaz.”

Kitabın ikinci bölümü felsefi duygusallıkta, ilk bölümde geçen felsefi duyarlılık ele alınmaktadır. İnsanlığa dair düşünmeyi ve buna ilişkin hiçbir cevap ile yetinmemeyi gerektiren felsefi duyarlılık, dünyayı algılamamanın bir yoludur. Yazar, felsefi duyarlılığı Howard Gardner’ın varoluşsal zekası ile ilişkilendirmekte, ölüm yaşam ve gerçekliğe ilişkin soruları düşünme ve farkına varma kapasitesi olarak görmektedir. Felsefi duyarlılığın gelişmesi, bireyin söylem ve eylemlerinin ardındaki varsayım ve soruları belirginleştirerek diğerlerinin görmekte zorlandığı ince farkları göstermektedir. Felsefi duyarlılığı geliştirme noktasında kaynak önerilerinde bulunan yazar, felsefi tartışmalara katılma, gözlem yapma ve sanatsal, edebi eserlerin felsefi boyutları üzerine düşünmeyi de öneri olarak sunmaktadır. İlerleyen sayfalarda iyi bir felsefi sohbet için bazı tekniklerden bahsedilerek çocuklarla yapılacak düşünme etkinlikleri kavramsal ve analitik düşünmeyi sağlayacak felsefi zemine oturtulmuştur. Felsefenin şüphe ile ilerlediği düşünüldüğünde felsefi duyarlılığın gelişmesi düşüncelerin sürekli değerlendirilmesi ile mümkün görülmüştür.

Üçüncü bölüm, insanlığın hala çözemediği gerçekliği sorgulanan kavramları içeren metafiziği ele almaktadır. Yaşam, ölüm, sonsuzluk, gerçeklik, zaman, hiçlik gibi yetişkinlerin bile gözünü korkutan kavramların çocuklarla nasıl tartışılabileceğini anlatan yazar, çocuklarla yapılan bu tartışmaların çocuklar için bir ilham kaynağı ve duygusal destek olduğunu vurgular. Bölümün sonunda ebeveynlerin yaşamın anlamı, varoluş ve gerçeklik kavramları üzerine çocukları ile birlikte düşünebilmesi için iki kitap ve bir film önerisi sunmaktadır.

Dördüncü bölüm okuru epistemoloji üzerine düşünmeye sevk eder. Sahip olduğumuza inandığımız bilginin yapısı, gerçekliği ve sınırları üzerine düşünmenin algılarımızı, deneyimlerimiz ve inançlarımızla olan bağlantısını göstermeye çalışan yazar, Platon’un mağara alegorisini sunar. Harry Potter, Aslan Cadı ve Dolap gibi meşhur kitapların ilgili bölümlerinden de düşünme örnekleri sunan yazar, bilmenin iplerini çocukların ellerine vermekten ve böylece bağımsız düşünürler olmaları yolunda desteklenmeleri gerektiğinden bahseder. Düşünmenin

doğasının da sorgulandığı bölümde, yazarın çocuklarla kurduğu diyalog üzerinden dil ve düşünme arasındaki ilişki irdelenmiştir.

Kitabın beşinci bölümünde, etik üzerine düşünmenin ve sorgulamalar yapmanın hızlı karar vermemiz gereken durumlarda iyi seçimler yapmak için gerekli olduğu vurgulanır. “Ahlak nedir” “bir insan her zaman doğru kararlar verebilir mi” “iyi olmak zorunda mıyız” gibi birçok soruyu içeren ahlak felsefesi insanın kendi var ettiği ahlaki değer ve tutumları sorgulama alanıdır. Ahlaki yargılarımızın nereden geldiğinin çocuklarla konuşulması gerektiğini söyleyen kitap, ahlaki ikilemlerin çocukların zihninde mevcut olduğunu ancak bunların fark ettirilmesi ve üzerine düşünülmesi gerekliliğinin altını çizer. Ahlaki meseleler üzerine düşünebilmek için çocuklara pratik senaryolar sunulabileceğinden bahseden yazar, düşünmenin bağlam üzerinden gerçekleştirilmesini böylece çocuklara, ahlaki yargılarımızın koşullara göre şekillenip şekillenmediğini sorgulama fırsatı sunmayı amaçlamaktadır. Filozofların sonuççuluk dediği insanların kararlarını kar zarar dengesi üzerinden vermesi durumunun özünde faydacılık yattığından bahseden yazar, “karar alırken sadece kendi mutluluğumuzu mu düşleriz” “mutluluk nedir” gibi soruları sorar ve çocuklarla mutluluğun konuşulması amacıyla yapılabilecek bir düşünme etkinliği örneği sunar. Arkadaşlık ve zorbalık kavramlarının da ele alındığı bölümde çocukların arkadaşlık üzerine düşünmesinin arkadaşlığın hayatlarındaki rolünü kavramaları ve iyi seçimler yapması üzerinde etkili olduğu belirtilir. Bölümün sonunda çocuklarla etik konuşmak için önerilen iki kitap ve bir film önerisi de bulunmaktadır.

Altıncı bölüm, “sanat nedir” “yaratıcılık nedir” “güzellik nedir” “sanatçı kime denir” gibi soruların cevabını arayan estetik hakkında düşünmeyi ele almaktadır. İnsanın duygularını dışı vurmada tarihin keşfedilen zamanlarından beri sanatı kullandığı söylenebilir (Ömerustaoğlu, 2007). Bu noktada felsefe estetik üzerine düşünerek gündelik hayattaki olayların nasıl hissettirdiğini algılama ve deneyimlerimiz ile duygularımız arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya yardımcı olmaktadır. Çocukların sanat üzerine düşünmesi için örnek düşünme etkinlikleri ve kendi sınıf deneyimlerini paylaşan yazar, sanat ve duygu, renk ve duygu, doğayı deneyimleme üzerine de konuşmaktadır. “Hiç kimse Mona Lisa’yı sevmeseydi yine de sanat eseri olur muydu?” sorusu ile çocukların genel kabulleri sorgulaması ve kendi görüşünü oluşturması konusunda teşvik edicidir. “Çirkin ve güzel nedir” “güzeli güzel yapan nedir” sorgulamasını yapmalarını sağlayarak kendi estetik algılarını oluşturmaları ve güzel veya çirkin addettikleri kişi veya nesnelerin gerekçeli ve kendi içinde tutarlı olmasını sağlamaktadır.

Son bölüm çocuklar için ne isteriz, çocuklar için sorgulayıcı bir ortam yaratmanın dönüştürücü gücünden bahseder. Çocukların, dünyanın belirsizliği ve karmaşıklığı karşısında soru sorma gücü olduğunu belirten yazar, bu gücün çocuğun yaşam boyu dikkatli kararlar verebilmesi ve bağımsız düşünür olması noktasında önemli olduğunu vurgular. Çocukların kendi düşünce ve sorularıyla başa çıkma çabalarını dahi takdire değer gören yazar, yetişkinlerin çocuğun sorma, arama, keşfetme ve bilme haline açık olmaları ve saygı duymaları gerektiğini belirtir. Belirsizlik ve sorular daha derin sorgulamaları var etmesi bakımından felsefenin merkezini oluşturur. Soru soran ve derine inmeye çalışan çocuğun bu girişimlerinin desteklenmesi halinde çocuk kendini güvende ve anlaşılır hissedecek aynı zamanda farkındalığı da artacaktır.

Kitabın ana hedefi çocukların düşünme, sorgulama ve anlam arayışını vurgulamaktır. Lipman, Sharp ve Oscanyan (1980)’a göre anlam, çocuklara verilemeyeceği, dağıtılamayacağı ve

yetişkinler tarafından kazandırılmayacağı için edinilmesi gerekir. Çocukların doğal merakları ve anlama iştahlarını doyuracak ve anlam ihtiyaçlarını karşılayacak olan en önemli beceri ise düşünmedir. McCall (201)'a göre, düşünme soyut bir eylem olması nedeniyle Piaget ve bazı eğitimciler tarafından çocukların sadece somut terimlerle gerçekleştirebileceği bir eylem olarak görülmüştür. Ancak bu görüşe karşı çıkan Lipman, aksine çocukların soyut düşünebilme yetisinin zamanla kaybedildiğini savunmuştur. Dewey (2022), yetişkinlerin düşünce sınırlarını etkileyen birçok faktörden (vatandaş, ebeveyn, işçi) kaynaklı düşünme biçimlerinin neredeyse kendiliğinden sağlandığını belirtirken çocuğun bu konuda daha özgür olduğunu vurgulamıştır. Yetişkin ve çocuk dünyasındaki bu farklılığın yetişkin çocuk paylaşımına nasıl yansındığını açıklayan araştırmacılar olmuştur. Bu araştırmacıardan biri olan Matthews (1984)'a göre, yetişkinler çocuklar ile birçok konuda konuşur. Bunlar pedagojik, pratik veya sosyal konuşmalar olabilir. Ancak yetişkinlerin çocuklar ile yapmadığı konuşma, kendisinin de zor ve problemli bulunduğu konuları tartışmaktır. Yetişkinlerin çocuklarla konuşmaktan kaçınması Lone (2021)'a göre, bireylerin düşünmeyi çok erken yaşta bırakması ve onlar için de birçok sorunun çözülmeden kalmış olmasıdır. Murriss (2013) ise bu durumu yaş ile ilişkilendirir. Bir dinleyicinin bir konuşmacıya ne kadar güvenirlilik sağladığı, nasıl ve ne zaman susturulacağı önemli bir etkiye sahiptir.

Öğretmenler ve ebeveynler, çocuklar tarafından gelen bir soruya “acaba şimdi ne cevap vermeliyim” diye düşünmeye başladığı noktada, kendilerini kitabın sunduğu ve felsefenin kendisi olan düşünmenin kollarına bırakmaları gerektiğini hatırlamalıdır. Yetişkinlerin bilirkişi olmak zorunda olmadığını vurgulaması bakımından yetişkinler için rahatlatıcı bir etki yaratan kitap, çocukların anlam arayışına ve sorgulamalarına ortak olacak ebeveynler için hazırlanmış gibi görünse de yetişkinlerin birçoğunun üzerinde düşünmediği sorularla dolu olması bakımından her yaştaki düşünme yolculuğuna eşlik edebilecek niteliktedir. Murriss (2013)'e göre, çocuklarla birlikte öğrenmek, ilgili yetişkinler için yaşamı değiştiren bir dönüşüm olabilir. Buradan hareketle kitabın, ebeveyn ve çocuklar için bir dönüşüme eşlik edeceği söylenebilir.

Kitabın içeriği ve hedef kitlesi göz önünde bulundurularak ebeveynler için; çocukların yaşama dair heyecanına ve merakına ortak olmaları, onlarla birlikte düşünmeleri, çocuğun fikirlerine saygı duymaları ve kendini ifade etmeleri noktasında onları desteklemeleri önerilebilir. Kitap eğitimciler için de üzerine düşünülmesi ve konuşulması gereken ayrıntılar sunar. Çocuklar ile paylaşımında bulunan kişiler olarak eğitimcilere; çocukların sorgulamalarına duyarlı olmaları, düşünmeleri için alan yaratmaları, bilgi üzerine otorite konumunda olmamaları, çocuğun sahip olduğu düşüncenin ziddini sorgulatmaları önerilebilir. Eğitimcilerin izleyecekleri bu yol çocuğun, kendini ve yaşamı anlamlandırmasının merkezine bir başkasının fikirleri yerine kendi arayışlarını koymasını, bilginin üreticisi konumuna geçmesini ve kendini gerçekleştirme yolculuğunda ilerlemesini sağlayacaktır.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar(lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamı yazarın kendisi tarafından hazırlanmıştır.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırma/inceleme sürecinde etik kurul onayı gerektiren herhangi bir veri kaynağı veya bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Kaynakça

- Başarer, D. (2021). Düşünme eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.
- Dewey, J. (2022). Nasıl düşünürüz. (H. Kayıkçı, Çev.). Fol Kitap.
- Güneş, F. (2012). Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 32, 127-146. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tubar/issue/16973/177364>
- Harari, Y. N. (2016). Hayvanlardan tanrılara sapiens insan türünün kısa bir tarihi. (E. Genç, Çev.). Kolektif Kitap.
- Lipman, M., Sharp, A. M. & Oscanyan, F. S. (1980). *Philosophy in the classroom*. Philadelphia: Temple University Press. Second Edition.
- Lone, J. M. (2021). Filozof çocuk. (G. Arıkan, Çev.). Sola Unitas Yayıncılık.
- Lone, J. M. & Burroughs, M. D. (2023). Eğitimde felsefe okullarda sorgulama ve diyalog. (U. Ersezen, Çev.). Say Yayınları.
- Matthews, G. (1984). *Dialogues with children*. London: Harvard University Press.
- McCall, C. C. (2017). Düşünmeyi dönüştürmek ilkokul ve orta sınıflarda felsefi sorgulama (1. bas.). (Çev: K. Gülenç ve N. P. Boyacı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Murris, K. (2013). The Epistemic Challenge of Hearing Child's Voice. *Studies in Philosophy and Education*, 32(3), 245–259. doi:10.1007/s11217-012-9349-9
- Ömerustaoğlu, A. (2007). Bir insani fenomen olarak estetik bilinç. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15), 18-26. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunikkefd/issue/2776/37206>.

